

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

НЕШТО О ДРАМСКОМ ПЕСНИШТВУ.

(Наставак.)

Главна садржина драмске радње је прича. Она се развија у души песниковој до идеалне целине. Причу црпе песник сам из своје фантазије, или из повеснице у опште, или из живота, или је ствара по другим песмотворима. Био јој, у осталом, извор који му драго, прича драмска мора бити знаменита, не сме бити без идеје. Стари су црпели своје драме из митоса, писци каснијих нараштаја из светске повеснице, из народног или породичног живота. Они су је црпели одасвуд, где је год било драмске идеје и борбе, да, они су градили драме на основу других приповедака, романа, балада, али су увек и туђе плодове свели у идеалну целину, те се тако на том туђем темељу подигла лепа драмска зграда.

У најновије време граде, да како, драмске куле на темељу неспретних, незнаменитих прича, у којима нема говора о идеји.

Већ по својој природи, по јединственој живој радњи, мора драма имати најскладнији, најсавршенији облик, а мора га имати тим више, јер је намењена, да се приказује на позорници, где радња наилази и на механичне препреке.

Драма је најсавршенија врста песничтва. У њој се мора дакле закон опште хармоније најјасније изразити и по садржају и по облику.

Ти технички услови толико су нужни, да им се и најсмелија фантазија мора покорити на позорници, јер ће иначе песнички производ разбити уметничку целину, јер ће иначе нестати јединства у радњи.

Техника драме је унутрашња, у колико се тиче естетичких закона, или спољашња, у колико јој се ваља обзирати на живо приказивање, на позорницу.

Закони спољашње технике променљиви су донекле, закони унутрашње технике стални су.

Позориште старогрчко, класично француско, староенглеско и садање, веома је различито, те зависи од обичаја, од више или мање спретне технике, али јединство радње, развитак, деобу у складне делове наћи ћеш и у драмама старе Инђије, Кине, Еладе, Рима, у Шекспиру, Калдерону, Расину, Шилеру, Виктору Игу — свуда.

Драмска радња је непрестано кретање живих особа, сувремени израз њихових чинова, тежња према једној цели.

У драми излази дакле више карактера упоред. Али не треба да их буде више, него што то захтева сама радња, не треба да их буде мање, него што је нужно, да се жива слика пред нама развија. Премало карактера чине радњу сувише тромом, а много особа препречују, да се могу карактери развијати као што треба, те тако поничу многе сувишне епизоде, којима у драми нема места.

У драми мора сваки чин основан бити на карактеру. Сваки чин мора бити спретан и нуждан према општој радњи. Сваки чин мора се јавити у своје згодно време, према развоју радње, и сукоб свих чинова, дакле карактера, мора се сјединити у кризи, за којом, по силној одлуци главне воље, настаје покрет, те тако мора доћи катастрофа или решење.

Што је речено за сувишне особе, ваља и за немотивовани рад појединих особа.

Драма је хармонична целина, али како јој је садржина жива радња, која, развијајући се, час расте, час пада, како се радња непрестано мења: то је са свим природно, да у драми, као и у сваком организму, има складних одсека, који нам приказују различите мене у радњи.

Према томе дели се драма у чинове, а чиновни на призоре, или појаве.

Чин приказује нам поједини органички одсек главне радње. Призор уводи у радњу особу, која је учесником исте.

Главни одсеци драме морају бити складни, т. ј. међу једним и другим мора бити неки размер. Није потребно, да сви чиновни имају једнаки број призора, шта више први чин (експозиција) вазда ће бити дужи, по природи својој, пети (катастрофа) пак вазда краћи. Али за то један чин не сме имати два призора, а други двадесет и четири. Сам чин мора имати неку језгру, неку знамениту средину, т. ј. главни призор, а завршетак мора целу радњу чина свести у снажну тачку, те га тим надовезати уз одсек што долази. Кад се једнако важни призори трпају у један чин, губи се целина радње и органичка слика прометне се у низ самосталних сличица.

Рекосмо, да призор настаје тим, да излази нова особа, али долазак сваке особе мора да је мотивован као и одлазак. Особе долазе, јер, према целој радњи, морају доћи, а то не чине од случаја или од ђуди. Позориште није шеталиште.

У колико одсека ваља разделити радњу, т. ј. колико чиновна има правилна драма?

У јединственој драмској радњи налазимо три фазе: почетак, заплет и расплет. За то ће бити драма најправилнија, ако има три одсека. Али општи обичај, бар европскога песничтва, развио је драму — а нарочито трагедију у пет чина.

То је постало од важности и силе трагичне радње, којој су три чина преузана ограда.

Трагедија је главна три одсека раставила, да свака фаза радње искочи јаче на видело. Први чин (експозиција) уводи нас у драму. Он је почетак, она тачка, из које се развија радње. По њему сазнајемо где смо, у ком веку, међу каквим карактерима. Он нам приказује осећање и мишљење особа, што раде, истиче често главну помисао, којој тежи сва радња. Експозиција је предворје, из кога се отвара јасна перспектива у целу драмску зграду. Но и ту мора да влада драмски живот, те се ваља чувати широког епског приповедања. Али опет би грех био, да нам експозиција не разјасни ситуације, да се с нама слепа миша игра, а једнаки је грех, ако већ по експозицији видимо цели развитак и свршетак радње. У другом чину заплеће се радња. Карак-

тери се развијају пред нама, поједини се догађаји испреплећу, те теже према једном тежишту. У трећем чину сабила се сва радња. Трећи чин је вршак драме или драмска криза. Сукоб је готов, али противне силе стоје равне једна према другој. Те противне силе не могу мировати. Силна воља, снажна одлука прегне према последњој цели. Према одлуци покрећу се елементи у драми и у четвртом чину настаје окрет (перипетија). У њему се окреће срећа. Четврти чин је премиса, по којој, строгом лођиком, пети чин, драмски завршетак (катастрофа), мора настати. Ту долази или пропаст, или спас јунака, осетна последица целе радње.

Експозиција је дакле први, заплет други степен до кризе у радњи, а криза сама је вршак радњи. Перипетија, окрет или расплет је први, катастрофа последњи степен са вршка, или укупно малаксак драмске радње.

Има драма и у једном, у два или четири чина.

У једном чину је радња обично незнатна, те су све фазе радње у једно збијене. У драмама од 4 чина збијене су две фазе радње у један н. пр. у трећи и четврти чин, а најнезгоднија деоба је у два чина, јер се сва радња неорганично пресеца на двоје, те је тешко истакнути драмску кризу.

Још незгодније су драме у шест, седам или десет чиновна. Ту престаје целина и настаје диалогисана кроника, еп или роман.

Је ли у драми дозвољен ефекат, то јест ненадани догађај, којим се радња са свим извргне?

Унутрашњи ефекат, основан, из далека приправљен, свакако је дозвољен, — спољашни, то јест, без савеза, приправе и узрока, не сме бити, осим у оперети или опери.

Драми је, као песничству у опште, средство жива реч, коју говоре две или више особа, дакле међусобни разговор.

Говор у драми мора да унапреди радњу живим, карактеристичним речима. Из њега морају се разабирати страсти, воља, разлози за тежњу.

Диалог у драми је гвоздена жица, по којој радња лети као муњевита струја.

Драмски говор не подноси начичканих празних фраза, на широко разведених епских приподоба, досадних парафраза, те се не сме никад преко мере отезати дугим разговором и још дужим одговором, јер то је неприродно. Ко много го-

вори на позорници, то је брбљава лутка, а ни-
како карактер згодан за драму.

Жалосних примера таквих из народних, еп-

(Наставиће се.)

ских песама преписаних тирада има доста и у
нашој књижевности. Прави вештак у драмском
говору је у нас др. Л. Костић.

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Честитам“, „Мила“, „Пола вина пола воде“.)
За 29. децембар 1881. била је објављена представа ша-
љиве игре „Проводација“, али се није представила, јер
се разболи г. Ружић, и тако се тога вечера приказивале
три шаљиве игре, свака у 1 радњи, од К. Трифковића, и
то: „Честитам“, „Мила“ и „Пола вина, пола воде“.
По томе је ово вече случајно била тужна усмена на
даровитог и вредног писца позоришних дела. Сва три
дела су прешла већ стручну критику. Она су пре писана
ради добра хумора и да се гледалац насмеје сит, него
што би имала какву год тенденцију.

Представљачи су овога пута представљали пред нама
нове улоге. Тако је г. Лукић приказивао Спиру Грабића,
а г. Димитријевић Стеву Грабића у „Честитам.“ У „Пола
вина, пола воде“ појавио се г. Димитријевић као Лаза
Поповић, а г. Добриновић као Јован, Лавин слуга. За
мене је и гђа Рајковићка први пут представљала жену
Стеве Грабића.

Што се представе тиче можемо бити задовољни. Г.
Лукић могао је по нашем мњењу на неким местима бити
доброћуднији, иначе му је приказивање ишло лепо, а осо-
бито нам се допало, како је нашао згодну прилику, да
као Спира изрекне баш на бини, да нам треба народно
позориште, да нам треба позориште посећивати, и — да
нам треба још и боље посећивати. — Г. Ружићка у
„Мили“ тек хоће да се ангажује, она тек хоће да се
препоручи „господину Тони“, па опет тако вешто и лако
приказује сваку улогу, тако је већ спремна, тако је већ
извежбана, као да је права глумица. Читав низ разних
привора, разних улога гђа Ружићка је извела доиста ве-
што. Томе се од „Миле“ нисмо надали, али смо знали, да
ће гђа Ружићка извести све као што треба. Као
собарица у „Пола вина, пола воде“ била је опет
добра, само се у госпоју прерушила тако, да Лази није
баш било тешко познати, да је ту превара. — Г. Добри-
новић као Јоаким Сапун беше изврстан, па и као Јован,
Лавин слуга. Гледати га после Ружића у тој улози, па
му приврати, да је добро представљао, мало је мучан
посао; он, да богме, није Ружић, али је опет — Добри-
новић. — Г. Димитријевић је био добар бекрија, само да
је и бољи муж био. Гђа Рајковићка је на-крај-срца жену
приказала на наше задовољство; тако и гђца Л. Хаџи-
ћева и Б. Хаџићева, прва као млада удовица, која се не
мисли удати, али се после предомишља, јер је сунаслед-
ник красан човек. Гђца Босиљка је имала собаричину
улогу, али ју је као и госпоја представила вољно и весело
и — на публично задовољство.

С. М.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Загребу.) 10. јануара о.
г. певала се у Загребу романтично-комична оперета: „Кор-
невиљска звона“, од Роберта Планкега. О тој представи
пишу „Наг. Нов.“ ово: „Фина сатира, духовито перси-
флирање актуалних, што претераних, што реакционарних
одношаја, то су, уз исторично градиво — главни извори,
из којих новији француски либретисте ваде предмет сво-
јим радњама, у том пак до данас нису достигнути. Ко-
лико год су се немачки, а наполе, бечки писци упињали,
да подражавају француским својим колегама, није им још
пошло за руком, да се довину бар до средње спретности.
Да споменемо само ове врсте француске писце Мељ-
хак-а и Халéви-а, Жил-а, Жене-а, а да и не на-
ведемо Гондинет-а.

„Корневиљска звона“ спадају у ред француских
комичних опера. — Немац их крсти „оперетама“, то јест
„малим операма“ — али неправдо, јер ово делце сиже преко
међе обичне комичне опере, те одаје праву „францу-
ску“ јазбују, приближујући се гдегде најкраснијем
цвету францускога генија, заводу „Opéra comique“. Што
пак то знаменује, осећа свако, који је себи срце разга-
лио красотама Грétри-а, Боалдија, Обера, Де-
либа, Сент-Сајенса, и др. Планкега, духовити
складатељ корневиљских звона, није се још довинуо до
овога степена, па како му дело показује, није ни настојао
да пође ставом, — рецимо Делиба. Потоњегга спомињемо
с тога, што је његов музикални дух лебдио над „звона-
ма“ који, ако и нису ни издалека имитација Дели-
бова начина писања, ипак доносе гдекоју реминисценцију
из опере „Le roi l'a dit“ премда је то вешто маскирано.

Либрето опере, о којој говоримо, неиздиче се над
обичним и средње руке радњама комичне опере. Извор-
но писан за рецитирану драму, прерађен је тек после за
садашњу сврху, а садржајем својим није ни најмање под-
помагао складатеља у његову задатку. За немачка по-
зоришта прерадио је либрето неки Е-Дом, и то на на-
чин кроз немачки, тако, да је и имена особа променио.
Тако се Гренише у немачком преводу зове „Hans Haber-
matz“, Серполету крсте „Thymiana“, а уз то и „Haid-
gose“, и т. д.

Глазба је дражесна, али и њу нам окрвише. Тако се
испушта у првом чину лепо дует између Жермене и Гренише-
ва, у који је ушлетен красан валцер, што га има
певати Жермена, песма баљи-а (g Dur. $\frac{2}{4}$) ансамбл и
куплет (A-Dur $\frac{2}{4}$) и т. д.

(Свршиће се.)

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

34. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 25.

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 13. ЈАНУАРА 1882:

САНИ И ЈАВА.

ИСТОРИЈСКА ДРАМА У 3 ЧИНА, ОД ДРА МИЛАНА ЈОВАНОВИЋА.

ОСОБЕ:

Вилхелм, херцег целски	Р. Поповић.
Елеонора Д' Албрезова, његова жена	Д. Ружићка.
Софија, њихова кћи	Л. Хаџићева.
Ћорђе, кнежевић, наследник хановерански	Димитријевић.
Август, кнежевић брауншвајгски	Милосављевић.
Гроф Филип Кенигсмарк	Ружић.
Адела Кнезебекова, софијина дворџиња	Б. Хаџићева.
Барон Бернсторф, министар целски	В. Поповић.
Густ, стари Шведац, слуга кенигсмарков	Лукић.
Јурго, слуга августов	Добриновић.
Слуга	Рашић.

Дворска стража, пажеви, слуге. — Место: Престоница Целе. — Време: 1682.

Због изненадне болести М. Рајковићке не може се приказати за данас заказани комад:
„ВЕЛИКОВАРОШАНИ“.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

Болује: М. РАЈКОВИЋКА.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.